

ПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ – ОБ'ЄКТНІ СИНТАКСЕМИ В СУЧАСНІЙ НОВОГРЕЦЬКІЙ МОВІ

Любченко Тетяна Вікторівна,

ст. викл.

Маріупольський державний гуманітарний університет

У статті проведено системне дослідження об'єктних синтаксем, функцію яких виконують підрядні речення сучасної новогрецької мови. В залежності від семантичного типу керуючого предиката виділено різновиди об'єктних синтаксем, семантичні процеси їхнього ускладнення та лексичне наповнення.

Ключові слова: об'єктна синтаксема, підрядне речення, предикат, сучасна новогрецька мова.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її актуальність. У лінгвістиці підрядне речення відносять до "предикатів, що позначають подію" [Арутюнова 1976, 147]. Підрядне речення посідає зону найдальшої периферії функціонування об'єктної синтаксеми, тому його досліджено дуже загально, однак, ця синтаксема, на відміну від "предметних предикатів", об'єднує пропозиційні актанти і потребує всебічного аналізу. Речення позначає подію конкретніше, у зв'язку з тим, що уможливорює репрезентацію учасників події, часових та модальних параметрів [Арутюнова 1976, 147; Ковалева 1987, 83].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Предикати з об'єктом, вираженим підрядним реченням, становлять предмет аналізу традиційних граматик новогрецької мови й сучасних досліджень. У традиційній граматиці визначають типи підрядних речень без урахування функціональних характеристик аналізованих структур, зокрема, до речень, що вживаються як поширювачі стрижневого дієслова відносять: додаткові (εἰδικές), що вводяться: ὅτι, πῶς, πού; інфінітивні (βουλητικές), що вводяться: να; речення-сумніви (ενδοιαστικές), що вводяться: μήπως, μὴν; непрямі-питальні (πλάγιες ἐρωτηματικές); означальні-іменникові (ονοματικές αναφορικές) [Γιαννακοπούλου 1996, 235–239]. У статті А. Папафілі визначено каталог дієслів, що приймають підрядне речення як підмет і як додаток речення, та проведено розподіл аналізованого матеріалу на ЛСГ, однак у кожній з груп не визначено, яку саме функцію виконує підрядне речення [Παπαφίλη 1996]. І. Малагарді в тезах наукової конференції подає аналіз підрядних речень зі сполучником να, з урахуванням ситуативних компонентів ситуації. Так, у реченні Ο Γιάννης θέλει, όταν βγαίνει η Μαρία, να φοράει το παλτό του суб'єктом підрядного речення може бути η Μαρία, але у реченні: Ο Γιάννης θέλει, όταν βγαίνει η Μαρία, να φοράει τη πυτζάμα του суб'єктом підрядного речення є ο Γιάννης. Це детерміновано соціально-психологічним виміром ситуації, соціальною роллю учасників ситуації, нормами і культурними чинниками (жінка не може вийти на вулицю в чоловічій білизні) [Μαλαγαρδή 1995, 377].

Мета статті – проаналізувати об'єктні синтаксеми сучасної новогрецької мови.

Об'єктом дослідження є підрядні речення сучасної новогрецької мови, що функціонують як об'єктні синтаксеми.

Наукова новизна дослідження полягає у використанні семантико-синтаксичного підходу до визначення компонентів речення сучасної новогрецької мови.

Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що регулярну об'єктну функцію в сучасній новогрецькій мові виконують додаткові речення. У СНМ ці речення тракту-

ють як речення-судження (проτάσεις κρίσεως) [Διατμηματικό 1998, 44]. Об'єкт, виражений додатковим реченням, що вводиться підрядними сполучниками *ότι/πως*, вживається при таких ЛСГ дієслів:

1. Дієслова конкретної фізичної дії: αποδεικνύω, βρίσκω, γνέφω, δείχνω, κάνω, καταθέτω, περιμένω: *Το μέλλον θα δείξει ότι έχω δίκιο* [Κριαράς 1995, 333]. *Τι περίμενες, ότι πάντα θα γίνεται το δικό σου;* [Κριαράς 1995, 1092].

2. Дієслова мовлення:

✓ дієслова мовлення, що характеризують комунікативний бік усної та писемної мови: αναγγέλλω, ανακοινώνω, αναφέρω, απαντώ, αποκρίνομαι, αρνούμαι, βεβαιώνω, γνωστοποιώ, γράφω, διαβάζω, διακηρύσσω, διευκρινίζω, ειδοποιώ, εξηγώ, εξομολογούμαι, επιβεβαιώνω, ισχυρίζομαι, λέω, μαρτυρώ, ομολογώ, πληροφορώ, προειδοποιώ, σημειώνω, τάζω, τηλεγραφώ, υπαινίσσομαι, υπενθυμίζω, υπονοώ, υποστηρίζω, υπόσχομαι, φωνάζω, ψιθυρίζω: *Ελεγε ότι θέλει να φύγει* [Κριαράς 1995, 793]. *Ομολογώ ότι εγώ προκάλεσα το επεισόδιο* [Κριαράς 1995, 1001]. *Σημειώστε, παρακαλώ, ότι θα ξαναπεράσω την ερχόμενη Τρίτη* [Κριαράς 1995, 1226]. *Υπαινίσσομαι ότι εγώ ήμουν ο φταίχτης* [Κριαράς 1995, 1398];

✓ дієслова мовлення зі значенням емоційного ставлення і оцінки, вираженим усною та писемною мовою: αληθεύω, αμφιβάλλω, αμφισβητώ, απειλώ, αποκαλύπτω, αρνούμαι, βεβαιώνω, παραδέχομαι, πείθω: *Αρνούμαι ότι είπα τέτοιο πράγμα* [Κριαράς 1995, 181].

3. Дієслова розумової діяльності:

✓ дієслова зі значенням розумового (мисленнєвого) процесу: διανοούμαι, θαρρώ, θεωρώ, νομίζω, σκέφτομαι, φαντάζομαι: *Στην αρχή νόμισα ότι με με κοροϊδεύεις, ύστερα κατάλαβα ότι λες την αλήθεια* [Κριαράς 1995, 945];

✓ дієслова зі значенням результату розумового процесу: δέχομαι, υπολογίζω, συμπεραίνω, συνάγω: *Πολιτικοί αναλυτές συμπέρασαν από τις δηλώσεις του ότι επίκειται παραίτησή του* [Μπαμπινιώτης 1998, 1708];

✓ дієслова з ядерним значенням "вважати": κρίνω: *Κρίνω ότι πρέπει να αναβάλλεις το ταξίδι* [Κριαράς 1995, 766];

✓ дієслова з ядерним значенням "вірити": πιστεύω: *Θέλω να πιστεύω ότι δε σας κούρασα με την πολυλογία μου* [Κριαράς 1995, 1111];

✓ дієслова з ядерним значенням "розуміти": καταλαβαίνω, κατανοώ: *Μου έδωσε να καταλάβω πως πρόκειται για άνθρωπο συνεννοήσιμο* [Μπαμπινιώτης 1998, 857];

✓ дієслова знання: αναγνωρίζω, ανακαλύπτω, γνωρίζω, ξέρω: *Ξέρω ότι λέει ψέματα* [Κριαράς 1995, 973];

✓ дієслова пам'яті: θυμάμαι, ξεχνάω, λησμονώ: *Θυμάμαι ότι το σπίτι βρισκόταν στη γωνιά* [Κριαράς 1995, 599].

4. Дієслова чуттєвого сприйняття:

✓ дієслова зорового сприйняття: βλέπω: *Βλέπω ότι θέλεις να φύγεις* [Κριαράς 1995, 259];

✓ дієслова слухового сприйняття: ακούω: *Ακούω ότι θα φύγεις σύντομα* [Κριαράς 1995, 45];

✓ дієслова відчуттів: αισθάνομαι, αντιλαμβάνομαι, νιώθω, προαισθάνομαι, συναισθάνομαι: *Νιώθω ότι δεν μπορεί να τα βάλει πέρα στην αναμέτρηση* [Μπαμπινιώτης 1998, 1195].

Об'єкт, виражений додатковим реченням, що вводиться сполучником *που*, функціонує при дієсловах: *ακούω, ανησυχώ, απορώ, βλέπω, θυμάμαι, καταλαβαίνω, νιώθω, ξέρω, ξεχνάω: Βλέπω που είσαι καλός. Θυμάσαι που μου έλεγες πως μ'αγαπάς; Καταλαβαίνω που μας λες ψέματα. Ήχασες που κάποτε σ'αγαπούσα.* А. Христидіс вважає, що в цьому випадку дієслово має значення констатації факту й припускає достовірність події підрядного речення, на відміну від дієслів із об'єктами-реченнями з сполучником *ότι*, які вказують на реальність події [Παπαφύλη 1996, 41]. Існує думка, що сполучник *που* більш характерний для дієслів, що позначають психічний стан [Διατμηματικό 1998, 47].

Інфінітивні речення, окрім об'єктного, мають також значення "вміння, можливості виконувати дію": *Ξέρω να ζωγραφίζω – Я вмію малювати* [Κριαράς 1995, 974] і передають умовний спосіб: *Μπορούσες να είχες χτυπήσει – Ти міг би вдаритись* [Μπαμπινιώτης 1998, 1154].

Об'єктну синтаксему, виражену підрядним інфінітивним реченням, приймають дієслова таких ЛСГ:

1. Дієслова конкретної фізичної дії: *αγωνίζομαι, αποφεύγω, αργώ, αρχίζω, εκακολουθώ, δέχομαι, δοκιμάζω, κανονίζω, ξεκινάω, περιμένω, προσπαθώ: Αρχισε πρώτος να μιλάει* [Κριαράς 1995, 187]. *Εξακολουθεί να την αγαπά* [Κριαράς 1995, 477]. *Έδωσα εξετάσεις και περιμένω ν'ανακοινωθούν τα αποτελέσματα* [Κριαράς 1995, 1092].

2. Дієслова мовлення, що характеризують комунікативний бік усної та писемної мови: *ανακοινώνω, απαγορεύω, ειδοποιώ, διατάζω, λέω, παρακαλώ, προτείνω, προτρέπω, συμβουλεύω: Παρακαλώ να κάνει ησυχία* [Μπαμπινιώτης 1998, 1337].

3. Дієслова розумової діяльності:

3.1. дієслова пам'яті: *θυμάμαι, ξεχνάω, υπενθυμίζω: Ήχασα να πάρω το πορτοφόλι μου* [Κριαράς 1995, 978].

3.2. дієслова з ядерним значенням "вирішувати": *αποφασίζω, διστάζω: Αποφάσισα να πουλήσω το χωράφι* [Κριαράς 1995, 167];

3.3. дієслова зі значенням розумового (мисленнєвого) процесу: *διανοούμαι, σκέφτομαι, σκοπεύω, φαντάζομαι: Σκοπεύω να τον συναντήσω αύριο* [Κριαράς 1995, 1239].

4. Дієслова, що позначають **внутрішній стан і почуття:** *απαιτώ, επιθυμώ, ικετεύω, θέλω, λαχтарώ, χρειάζομαι: Λαχταρώ να σε δω* [Κριαράς 1995, 792]. *Μπορεί, αλλά δε θέλει να πάει μπροστά* [Κριαράς 1995, 584].

Конструкції з дієсловами *βάζω, κάνω* та інфінітивним реченням вживаються для передачі каузативного значення: *Ο δάσκαλος έβαλε τους μαθητές να καθαρίσουν τον κήπο. Έβαλε ανθρώπους να σε παρακολουθούν. Τον έβαλαν να χορέψει με το ζόρι* [Κριαράς 1995, 234]. *Έβαλε λόγια και τους έκανε να χωρίσουν. Τους έκανε να κλάψουν με την ιστορία που τους είπε. Τα δημοσιεύματα του τύπου τον έκαναν να παραιτηθεί* [Κριαράς 1995, 658].

І. Малагарді, дослідивши особливості вживання інфінітивних речень, відзначає, що об'єктна функція підрядних речень підтверджується прикладами дієслів *αρχίζω, τελειώνω, σταματώ*, які можуть керувати інфінітивним реченням або варіативно актантом у знахідному відмінку: *Αρχίζω να γράφω το γράμμα. Αρχίζω το γράμμα* [Μαλαγαρδή 1995:375].

Деякі дієслова у своїй валентній структурі допускають можливість приєднання об'єктів, репрезентованих різними типами речень, їхній тип і функції залежать від семантичного зв'язку дієслова і підрядного речення з комунікативною перспективою речення. Так, дієслова: *αγωνίζομαι, αδειάζω, αδημονώ, αδυνατώ, αισθάνομαι, ακούω, αναμένεται, αντιλαμβάνομαι, αποφασίζω, αρνούμαι, βλέπω, βρίσκω, γνέφω, γνωρίζω, γνωστοποιώ, γράφω, δείχνω, δεσμεύομαι, δέχομαι, διανοούμαι, ειδοποιώ, ελπίζω, εννοώ, επιμένω, θυμάμαι, καταλαβαίνω, λέω, μαθαίνω, νομίζω, ξέρω, ξεχνώ, ονειρεύομαι, ορκίζομαι, πείθω, περιμένω, πιστεύω, συμφωνώ, υπενθυμίζω, υπόσχομαι, φαντάζομαι, φαίνομαι*: *Αισθάνομαι ότι με κοροϊδεύει – Αισθάνομαι να με κοροϊδεύει. Ακούω ότι έχεις βραχνιάσει – (Σε) ακούω (τώρα που μιλάμε) να έχεις βραχνιάσει. Ο υπουργός αναμένεται ότι θα κάνει δηλώσεις αύριο – Ο υπουργός αναμένεται να κάνει δηλώσεις αύριο. Αποφάσισε ότι δουλεύει πολύ (και είναι καιρός να ξεκουραστεί) – Αποφάσισε να δουλεύει πολύ (στο εξής). Αρνήθηκε ότι τον βλέπει – Αρνήθηκε να τον βλέπει. Βλέπω ότι φεύγει νωρίς κάθε μέρα – (Τον) βλέπω να φεύγει νωρίς κάθε μέρα (τον βλέπω από το παράθυρό μου την ώρα που φεύγει). Βρήκα ότι έχει βελτιωθεί – Βρήκα να έχει βελτιωθεί (αλλά δεν είμαι σίγουρος). Του έγραψα ότι θα επιστρέψω το Σάββατο – Του έγραψα να επιστρέψει το Σάββατο. Ειδοποίησα ότι ήρθαν – Ειδοποίησα να έρθουν. Ελπίζω ότι είναι καλύτερα – Ελπίζω να είναι καλύτερα. Επιμένω ότι γράφει ωραία – Επιμένω να γράφει ωραία. Θυμήθηκε ότι δεν είχε πληρώσει – Θυμήθηκε να πληρώσει. Τον κατάλαβα ότι είναι ανήσυχος – Τον κατάλαβα να είναι ανήσυχος. Ονειρεύτηκα ότι έρχεται ο Άρης – Ονειρεύτηκα να έρχεται ο Άρης. Ορκίζομαι ότι δε θα δειλιάσω – Ορκίζομαι να μη δειλιάσω [Διατμηματικό 1998, 48–49] керують додатковими та інфінітивними реченнями. Зміна сполучника в більшості випадків позначає зміну перспективи реальності, а саме – впевненості у виконанні дії: *ότι/πως* – позначають подію як факт, *να* – подію як можливо здійснювану або вміння: *αποφασίζω, αρνούμαι, γράφω, δέχομαι, ειδοποιώ, θυμούμαι, λέω, μαθαίνω, ξεχνώ, συμφωνώ, υπενθυμίζω*: *Αρνούμαι ότι είπα τέτοιο πράγμα. Αρνούμαι να συνεργήσω στην αδικία [Κριαράς 1995, 181]. Θυμούμαι ότι το σπίτι βρισκόταν στη γωνιά. Θυμήσου να το φέρεις αύριο [Κριαράς 1995, 599]. Έμαθαν ότι θα γίνουν αυξήσεις. Τον έμαθε να ψαρεύει με καμάκι [Κριαράς 1995, 825–826]. Або *ότι/πως* кваліфікує подію як можливо здійснювану, *να* – позначає невпевненість у здійсненні події: *βρίσκω, νομίζω, περιμένω, πιστεύω, φαντάζομαι, φάνομαι*: *Νομίζω ότι είναι ώρα να καθίσουμε στο τραπέζι. Δεν νόμιζω να χρειάζεται τίποτε άλλο [Μπαμπινιώτης 1998, 1198]. Δεν το πιστεύω ότι έγινε κάτι τέτοιο. Πιστεύω να μην του είπες όσα συζητήσαμε [Μπαμπινιώτης 1998, 1424] Ποτέ δεν φαντάστηκα ότι θα γίνει κάτι τέτοιο. Φαντάζεται τον εαυτό του να βρίσκεται στο πέλαγος από ναυάγιο [Κριαράς 1995, 1425].***

Непрямі питальні речення в об'єктній функції вживаються при дієсловах мовленнєвої дії, що характеризують комунікативний бік усної та писемної мови: *ανακοινώνω, αναφέρω, τι, γράφω, πώς, δηλώνω, ποιός, διαδίδω, ποιός, καταγγέλλω, ποιός, περιγράφω, πώς, λέω, πότε, ρωτάω* *αν* дієслова знання: *αγνοώ, αν, ανακαλύπτω, πώς, αποφασίζω, πότε, γνωρίζω, αν, καταλαβαίνω, ποιός, θυμάμαι, πότε, μαθαίνω, πώς, ξέρω, ποιός, ξεχνάω, ποιός*: *Ο δημοσιογράφος ρώτησε ποιά μέτρα πρόκειται να ληφθούν για την καταπολέμηση του νέφους* [Μπαμπινιώτης 1998, 679].

Як відомо, означальні речення поділяються на прислівникові та іменні, але тільки іменні речення функціонують як правобічні об'єктні синтаксеми перехідних дієслів: *Να κάνεις ό'τι σου λέει η μάνα σου* [Κριαράς 1995, 658].

Вживання підрядних речень у об'єктній функції свідчить про широку семантичну диференціацію об'єктної синтаксеми, що виражається в можливості її репрезентації назвами конкретних об'єктів, на позначення яких виступають усі лексико-граматичні розряди іменників та займенників і поняттєвими ситуаціями у формі підрядних речень.

В статье проводится системное исследование объектных синтаксем, функцию которых выполняют подчиненные предложения современного новогреческого языка. В зависимости от семантического типа управляющего предиката выделены разновидности объектных синтаксем, семантические процессы их осложняющие и лексическое наполнение.

Ключевые слова: объектная синтаксема, подчиненное предложение, предикат, современный новогреческий язык.

The article deals with the systemic investigation of the subordinate clause, functioning as an objective syntaxeme in Modern Greek. Semantic varieties of objective syntaxemes are defined according to the semantic types of predicates, lexical meanings of the objective syntaxemes have been defined.

Key words: Modern Greek, objective syntaxeme, predicate, subordinate clause.

Література:

1. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл (логико-семантические проблемы) / Н.Д. Арутюнова – М.: Наука, 1976. – 382с.
2. Ковалева Л.М. Проблемы структурно-семантического анализа простой глагольной конструкции в современном английском языке / Л.М. Ковалева. – Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1987. – 221 с.
3. Γιαννακοπούλου Π.Ε. Συντακτικό της νεοελληνικής γλώσσας Γ'Εκδοση διορθωμένη / Π.Ε. Γιαννακοπούλου. – Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμα, 1996. – 540σ.
4. Διατηματικό πρόγραμμα διδασκαλίας της νέας ελληνικής ως ξένης γλώσσας. 2 Θέματα Νεοελληνικής σύνταξης. Θεωρία – ασκήσεις / [επιμέλεια έκδοσης Δ.Θεοφανοπούλου-Κοντού, Γ.Κατσιμάλη]. – Αθήνα: Εθνικό και καποδιστριακό πανεπιστήμιο Αθηνών, 1998. – 144σ.
5. Κριαράς Εμμ. Νέο ελληνικό λεξικό της σύγχρονης δημοτικής γλώσσας. Γραπτής και προφορικής / Εμμ. Κριαράς – Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1995. – 1587σ.
6. Μαλαγαρδή Ι. Σθένος και έλεγχος σε προτάσεις με "να-συμπληρώματα" και "για να-συμπληρωματικές προτάσεις" σημασιολογικές και πραγματολογικές επισημάνσεις / Ι. Μαλαγαρδή // Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 15^{ης} ετήσιας συνάντησης του τομέα γλωσσολογίας της φιλοσοφικής σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. – Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος αδελφών Κυριακίδη, 1995. – Σ. 372 –383.
7. Μπαμπινιώτης Γ.Δ. Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων / Γ.Δ. Μπαμπινιώτης – Αθήνα: Κέντρο λεξικολογίας, 1998. – 2064σ.
8. Παπαφίλη Α. Κατάλογοι ρημάτων που επιλέγουν συμπληρωματική πρόταση ως υποκείμενο ή ως αντικείμενό τους / Α. Παπαφίλη // Ζητήματα Νεοελληνικής γλώσσας. Διδακτική προσέγγιση. – Ρέθυμνο: Γραφοτεχνική Κρήτης Α.Ε.Ε., 1996. – Σ. 31-44.